

תוכן עניינים

1. מבוא.....	4.
2. סקירת ספרות.....	5.
2.1 הבנית זהות מגדרית.....	5.
2.2 מסרים מגדריים בספרות ילדים.....	6.
2.3 מגדר בספרות ילדים עכשווית.....	8.
2.4 שאלת המחקר.....	9.
3. מתודולוגיה.....	10.
3.1 שיטת המחקר.....	10.
3.2 כלים ותהליך הניתוח.....	11.
4. ממצאים.....	12.
4.1 קטגוריה ראשונה : שליטה גברית.....	12.
4.1.1 פטריארכיה.....	12.
4.1.2 דומיננטיות.....	13.
4.2 קטגוריה שנייה : החפצה נשית.....	14.
4.2.1 אובייקט מיני.....	14.
4.2.2 מיתוס היופי.....	15.
4.3 קטגוריה שלישית : תכונות סטריאוטיפיות.....	16.
4.3.1 נשים רגשניות.....	16.
4.3.2 גברים חזקים.....	16.
4.4 קטגוריה רביעית : חלוקת תפקידים סטריאוטיפית.....	17.
4.4.1 תחום הבית.....	17.
4.4.2 תחום העבודה.....	18.
5. דיון.....	19.
ביבליוגרפיה.....	22.

1. מבוא

סיפורי ילדים מהווים כיום חלק בלתי נפרד מתהליך ההתפתחות ומפעילות הפנאי של פעוטות בגיל הרך. לצד זאת הסיפורים משמשים גם ככלי מחנך שמעביר לילדים מסרים חברתיים ואידיאולוגיים. בין היתר ספרים לגיל הרך מציגים מסרים הנוגעים להבדלים שבין המינים ומשפיעים על הבניית הזהות המגדרית ותפיסותיהם המתעצבות של ילדים צעירים. ילדים נוטים להזדהות עם הדמויות בסיפורים ומפנימים את המודלים הנשיים והגבריים המוצגים בהם. סיפורי הילדים הקלאסיים כוללים בעיקר נסיכות נואשות ואבירים נועזים שמופיעים גם בגרסאות מודרניות בספרים החדשים יותר. דמויות סטריאוטיפיות אלו של נשים וגברים עשויות להיות משמעותיות מאוד בתהליך הסוציאליזציה שמלווה את הילדים לתוך חייהם הבוגרים. העבודה הנוכחית בוחנת את תפיסת המגדר בספרות קלאסית לגיל הרך כמייצגת את הטון המאפיין ספרות זו בהקשר המגדרי.

מחקרים רבים עסקו בסטריאוטיפים מגדריים בתרבות הפופולרית ובפרט בספרות ילדים (למשל: דורי, 2019; דנינו-יונה, 2017; Filipović, 2018) אך חסר עדיין ידע על האופן בו ביטויי מגדר מופיעים בסיפורים הקלאסיים ומשפיעים על עיצוב תפיסות אצל ילדים צעירים. התיאוריות הסוציולוגיות המרכזיות תורמות באופן ישיר או עקיף לדיון בנושא תפיסת מגדר התיאוריה הפונקציונליסטית מתייחסת לחלוקת התפקידים המסורתית בין גברים לנשים כדרך לשמור על המבנה החברתי והתפקוד ההרמוני של הפרטים בה. תיאורית הקונפליקט מדגישה את השליטה של הקבוצה החזקה, במקרה זה אוכלוסיית הגברים, בקבוצה הנחותה יותר בהיררכיה היצרנית, כלומר הנשים. התיאוריה הפמיניסטית הביקורתית מאמינה בקידום נשים כך שיפסיקו את עמדת הקורבן והדיכוי המתמשך. תיאוריות אלו שבהן תתמקד העבודה מציעות דרכי התבוננות שונות על ההבדלים החברתיים הקיימים בין המינים. הן מראות שההשתייכות המגדרית חורגת מזיהוי עם המין הנשי או הגברי בלבד לכדי מערכת שלמה של נורמות והתנהגויות המצופות מכל מגדר. העבודה הנוכחית בוחנת כיצד מערכת זו באה לידי ביטוי במעשיות קלאסיות שעליהן מתחנכים ילדים גם כיום.

2. סקירת ספרות

2.1 הבנית זהות מגדרית

מושג המגדר התפתח על מנת לתאר את התכונות החברתיות, התרבותיות והפסיכולוגיות המקושרות לשני המינים (Lindsey, 2015). ההבחנה בין מגדרים עוסקת בהבדלים נלמדים בהתנהגות, תפיסה עצמית ותפקידי מין בהתאם לתקופה ולתרבות. ההתנהגות המגדרית מעוצבת על ידי פעולות גומלין חברתיות המנחות את האדם לגבי הנורמות המקובלות בסביבתו (שחר, קרקו ובן-ארצי, 2002). כאשר נורמות אלו מוגדרות באופן נוקשה, מתפתחים סטראוטיפים שהם מעין כללי אצבע לפיהם אנשים מאותה קבוצת סטטוס מתאפיינים בתכונות משותפות. למרות שתכונות אלו יכולות להיות חיוביות, סטראוטיפים לרוב מתייחסים לתכונות שליליות המשמשות להצדקת אפליה כנגד אותה קבוצה. במקרה של מגדר, הסטראוטיפים לגבי נשים וגברים מבוססים על התכונות המיוחסות להם מתוקף השתייכותם הביולוגית. נשים לרוב נתפסות כנשלטות בידי הורמונים ולכן מתאפיינות באמוציונליות וחוסר אמינות. תפיסה סקסיסטית זו מציבה את הסטטוס של נשים כנחות ביחס לסטטוס של גברים (Lindsey, 2015). תבניות החשיבה הסטראוטיפיות מתגבשות כבר בגיל הרך במסגרת תהליך הסוציאליזציה המלמד את הילדים מהן המוסכמות החברתיות המקובלות. נמצא כי ילדים צעירים נוטים לקשר גברים לעמדות כוח, בעוד שהם משייכים נשים לסטטוס נמוך יותר. בעקבות התקבעות המצב בו פעילות של גברים מוערכת בחברה יותר מזו של נשים, נוצרה תופעה של ריבוד מגדרי בחברה (שחר, קרקו ובן-ארצי, 2002).

תיאוריות סוציולוגיות שונות מנסות להציע הסבר למגדר ולהשפעתו על החברה. לפי התיאוריה הפונקציונליסטית, החברה מורכבת מחלקים נפרדים התורמים לתפקוד הכללי. ההבחנה המגדרית קשורה לתפקידים המסורתיים של נשים וגברים בחברה. בעבר הרחוק גברים יצאו למשימות ציד, בעוד נשים נשארו בתחום הבית וטיפלו בילדים. חלוקת התפקידים המגדרית באה לידי ביטוי גם כיום בהבחנה בין התפקיד האינסטרומנטלי של גברים ואבות לבין התפקיד הרגשי של נשים ואימהות. הפונקציונליסטים מאמינים כי חריגה מההבחנה המגדרית המסורתית עלולה לערער את האיזון החברתי ולאיים על התא המשפחתי (Lindsey, 2015). הסטראוטיפים המגדריים נועדו לשמור על המצב הקיים שבו כל אחד מהמינים מבצע את התפקידים המיועדים לו (שחר, קרקו ובן-ארצי, 2002). לעומת זאת, לפי תיאורית הקונפליקט המבוססת על רעיונותיו של מרקס, השתמרות הסדר החברתי משרתת את השליטה של קבוצה חברתית אחת בקבוצה אחרת. תיאורטיקנים מרקסיסטיים החילו את יחסי הכוחות בין בעלי ההון למעמד הפועלים על היחסים בתוך המשפחה. באופן מסורתי, עבודתן של נשים בבית מוערכת פחות מהפוטנציאל הכלכלי של גברים כך שהן מועדות לעוני ושעבוד. יציאתן של נשים לעבודה וצבירת כוח כלכלי משפרות את מעמדם גם בתחומי הבית. עם זאת, בימינו המגדר הנשי עדיין משתכר פחות ולכן ממשיך לשאת בעול של אחזקת משק הבית שאינו זוכה להכרה ותגמול (Lindsey, 2015).

לצד שתי תיאוריות אלו, התפתח הזרם הפמיניסטי שבו השפעת המגדר על החברה נמצאת במוקד. זרם החשיבה הפמיניסטית מורכב מגישות שונות שהמשותף להן הוא השאיפה לאתגר את הסטטוס קוו הפוגע במעמדן של נשים ולהילחם בתופעת הסקסיזם. התפיסה הפמיניסטית תואמת להנחה של תיאורית הקונפליקט כי אי השוויון החברתי מתוחזק על ידי אידיאולוגיות הנתמכות הן על ידי הקבוצה השלטת והן על ידי הקבוצה הנשלטת. הפמיניזם תורם להבנת מצבן של קבוצות